

Jiří Adámek

ŠUM A CHVĚNÍ (reflexe vnímání jako součást divadelního díla)

habilitační práce

2020

Vystoupení z rámu je nejen ústředním tématem, k němuž Jiří Adámek soustředí své úvahy o současném divadle a divadelní praxi, nýbrž současně je i základní metodickou devízou jeho práce. Neboť právě tak jako jeho pojetí tvůrce, který vědomě pracuje s procesem vnímání (svého) díla, právě tak Jiří Adámek reflektuje meze různých kontextů či pojmů a naznačuje, jak je možné je odkrýt a překročit (anebo se pohybovat na nich s výhledem na obě strany). Jeho práce je velmi originální právě tím, že její ústřední perspektivou je multiperspektivnost.

Divadlo je zde nahlíženo nejen samo ze sebe zorným úhlem proměn své praxe, nýbrž je neustále konfrontováno s vizuálním uměním, literaturou (například ale právě s „literaturou pohledu“ nového francouzského románu) či hudbou (například ale třeba i s „tichem“ ve vztahu k textu). To vše se děje nikoli proto, že by Jiří Adámek chtěl nakonec dospět k nějaké aktuální situaci přiměřené estetické teorii, ale proto, aby ukázal, že divadlo jako „estetický objekt“ svým ustrojením hranice estetická rozrušuje a působí na diváka tak, že jej nakonec přivádí až k sebereflexi jako existenciálně nutného výkonu života.

Jestliže se totiž zejména na začátku disertace věnuje vztahu mezi dílem a „vnímatelem“, nejde mu o nějakou další kapitolu k recepční estetice, protože dílo – tak trochu podobné levinasovské tváři – je především výzva k odpovědi na ně a protože i mlčení je odpověď, dává dílo pocítit i ticho v tomto přeryvu a ukazuje nedostatečnost onoho (stávajícího, nám dostupného či běžného) rámce rozumění, do něhož bychom je chtěli vtěsnat. Dílo je vnímáno jako událost, která tím, že nás donutila opustit „rám“, vystavila nás – předtím, než se nám podaří ji domestikovat nějakým rámem jiným – tomu, co s Blanchotem, Levinasem (anebo Foucaultem či Beckettem) Jiří Adámek označuje jako „il y a“ neboli „murmure“ pod povrchem strukturovaného.

S tím pak těsně souvisí jak téma *přítomnosti*, tak i téma *objektu*, věci, která se nesmí stát rekvizitou. Je zjevné, že přítomnost není přítomnost něčeho daného, že jde spíše o efekt dez-automatizace. A objekt vnímáme jako tento objekt, jako objekt jedinečný, tedy *sui generis* právě a jen tehdy, přitahuje-li naši pozornost přítomností své záhadnosti (jako znak, který nutí myslet, jak by řekl Gilles Deleuze). Jako by tedy přítomnost byla nejsilnější tam, kde nevím, váhám, jsem nucen reflektovat samo médium, tedy jsem vystaven smyslu, který je zde, aniž je zde jako cosi daného. Myslím, že tady je důvod toho, proč – průběžně v celé disertaci – hledá Jiří Adámek analogie k divadlu ve vizuálním umění, v hudbě, proč třeba zkoumá možnosti rádia jako autonomního akustického média (precizní popis geneze zvukově-textové *Škrábanice 2*) a proč to, co našel aktualizované jinde, vzápětí transponuje do svého chápání divadla (viz třeba *Hra na uši*, *Oči v sloup* jako jeden příklad za mnoho jiných). A proč klíčem k „šumu a chvění“ je mu dílo Jiřího Valocha, které jako by bylo apoteózou sémiotiky a současně překračovalo její hranice někam jinam (stejně jako v práci citovaný Roland Barthes a jeho *Plaisir du texte*), které může být zařazeno ke konceptualismu, a přitom jej reflektuje jakoby z druhého břehu.

Adámekova disertace je práce, v níž dominuje pozornost k trhlinám, přechodům, návaznostem, jež nejsou dílem prefabrikací. Pozornost ke „chvění smyslu“ (abych zneužil

Milana Jankoviče a jeho texty o „dění smyslu“): „věc se nesmí stát rekvizitou, musí zůstat věcí. V herci se nám musí připomínat člověk, v postavě herec jakožto její tvůrce. Slovo musí zůstat slovem, podivuhodným svou kombinací zvukovosti a významotvornosti, aniž by se rozplynulo v proudu textu. Text zůstat materií, neodvést pozornost k příběhu či situaci. Světlo se nemůže stát plně náladou, je třeba, aby též zůstalo zdrojem světla, přiznaným nástrojem.“ (s. 12). To je o to obdivuhodnější, že autor má velmi neběžnou znalost toho, co se děje v mnoha jiných oborech teorie či oblastech umění a při volbě literatury, kterou se inspiruje, si své vlastní psaní rozhodně neulehčuje. Jeho úvahy, jakkoli věnované *prima facie* divadlu, je možné číst například i jako komentář k proměnám v myšlení posledního půlstoletí (viz třeba obrat k původnějším rovinám vnímání či objektivě orientovaná filosofie) a k četným reflexím na vztah pojmu a výrazu. Myslím, že s tím je pak zcela v souladu i osobní závěr celé práce, v němž se hlásí k latourovskému hledání místa, kde „přistát“ – mimo ta místa, která jsou vymezena stávajícími (a neudržitelnými) trajektoriemi.

U vědomí, že moje hodnocení této disertace nemůže být než povrchní, protože celá práce je mimořádně a v mnoha ohledech inspirativní, mohu jen říci: nepochybuji o tom, že jde o práci vynikající a plně ji doporučuji k obhájení před Uměleckou radou.

Miroslav Petříček
Ústav filosofie a religionistiky FF UK

12. listopadu 2020

